

การอธิบายตีความ “ตัณหา” ด้วยหลักเทสนาหาระ

The interpretation of "lust" with Principle of Tessianahara

ภิกษุณีรัตนธมฺมเจตนา (ธัมมเมธา)^๑

Ven.Bhikkhun iDhammacetana

บทคัดย่อ

บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ตำรา หนังสือต่าง ๆ มีกระบวนการตีความพระพุทธพจน์ตามแนวของคัมภีร์เนตติเป็นต้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการอธิบายตีความ “ตัณหา” ด้วยหลักเทสนาหาระ ตามแนวของคัมภีร์เนตติ โดยมุ่งให้พุทธมามกะและผู้ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของตัณหา (เหตุเกิดแห่งทุกข์) เพื่อเป็นแรงบันดาลใจใคร่ปฏิบัติตนนำสู่หนทางความดับทุกข์

คำสำคัญ :๑.การอธิบาย ๒.ตีความ ๓.ตัณหา ๔.หลักเทสนาหาระ

ABSTRACT

Follow to study and search from Tipitaka (Pali Canon), books and texts, this article aims to explain and interpret “Tanha” by Desanahara’s principle according to Netti textbook for purpose that Buddhamamaka and Learners who follow the Buddha’s doctrine have knowledge which is the mental strength to practice and approach to the cessation of suffering.

Keyword : 1.The interpretation ๒.lust ๓.Principle ๔.Tessianahara

๑. คำนำ

Hermeneutics (อรรถปริวรรต) มาจากรากศัพท์ภาษากรีก ชาวกรีกใช้ศัพท์นี้ใน ๓ ความหมาย คือ ๑) แจ่งให้ทราบ ๒) อธิบายตีความ ๓) แปล^๑ จึงเป็นที่มาของวิชาว่าด้วยการตีความ ในปัจจุบันถือว่าเป็นวิชาที่สำคัญสาขาหนึ่งที่มาจากประเทศฝั่งตะวันตก สำหรับประเทศในฝั่งตะวันออกพบว่ามีการใช้คัมภีร์เนตติเป็นเครื่องมือในการตีความ ขยายความ และอธิบายพุทธพจน์เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและรักษาคำสอน จึงถือว่าคัมภีร์เนตติเป็นคู่มือศึกษาพระไตรปิฎกโดยตรง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ ด้วยเหตุนี้ คำว่า ตัณหา อันเป็นศัพท์บาลีในพุทธพจน์ จึงเลือกอธิบายตีความตามแนวของคัมภีร์เนตติด้วยหลักเทสนาหาระผู้เขียนได้อธิบาย ความหมาย เหตุเกิดความดับ หนทางปฏิบัติความสู่ความดับแห่งตัณหาในตอนต้น และอธิบายตีความใน

¹ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Email : venbhikkhun51@gmail.com

² กิริติ บุญเจือ, อรรถปริวรรต คู่มือการปริวรรต (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

ตอนท้ายตามหลักเทศนาหาระ โดยจำแนกเนื้อหาเป็น ๖ ประการ ได้แก่ อัสนาทะ อาทีนวะ นิสสรณะ ผละ อุบายะ และอาณัตติ

๒. ตัณหา คืออะไร

ตัณหา เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา หมายถึง สภาพธรรมที่ยินดี ความติดใจอยาก ความปรารถนา หรือติดใจในรสอร่อยของโลก^๓ ความยินดีพอใจ ติดข้อง ประกอบด้วย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้น ๆ และ ตัณหาย่อมเจริญแก่ผู้ประพฤติประมาท ซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ ครอบงำบุคคลใด ความโศกทั้งหลายย่อมเจริญแก่บุคคลนั้น ดังนั้น ความทุกข์ย่อมเกิดขึ้นบ่อย ๆ เมื่อบุคคลยังถอนเชื้อตัณหาไม่ได้ดังปรากฏใน ตัณหาสูตร ดังนี้

เทวดาทูลถามว่าโลกอันอะไรหนอย่อมนำไปอันอะไรหนอย่อมเสียไป
โลกทั้งหมดเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคืออะไรพระผู้มีพระภาคเจ้า
ตรัสตอบว่าโลกอันตัณหาย่อมนำไปอันตัณหาย่อมเสียไปโลกทั้งหมด
เป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่งคือตัณหา^๔

โลภะ มีภาวะที่ยึดถืออารมณ์ ได้แก่ ภาวะที่ไม่ปล่อยอารมณ์ ด้วยอำนาจความยึดถือ คือ ตัณหา จึงกล่าวว่า โลภะเมื่อเจริญขึ้น เปรียบว่าแม่น้ำคือ ตัณหา ย่อมพาไปสู่อบายเท่านั้น เหมือนแม่น้ำมีกระแสนเชี่ยว ย่อมไหลไปสู่มหาสมุทร หมายความว่า ตัณหา มีอำนาจและเป็นไปกับโลภะ ซึ่งเป็นกิเลสเครื่องเศร้าหมอง (ในกิเลส ๑๐ ประการมีโลภะเป็นประการแรก) ตัณหา จึงเป็นกิเลส เป็นส่วนหนึ่งของกิเลสทั้งหลาย และตัวตัณหาที่ไหลพาให้เกิดความทุกข์ทั้งมวล ดังนั้น ตัณหา จึงเป็นเหตุแห่งทุกข์

๓. ประเภทของตัณหา

พุทธพจน์ใน ปฐมตัณหาสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลายตัณหาต่อไปนี้คืออย่างหนึ่งอันเป็นไฉนคือกามตัณหา๑ภวตัณหา๑วิภวตัณหา๑อย่างนี้แล”.^๕“ตัณหา ๓”^๖ ได้แก่

๑) กามตัณหา คือ ความทะยานอยากในรูปสัมผัสอันเกิดจากความกำหนัด ความหลงใหล ความติดใจในสิ่งที่ตนเคยสัมผัสจากทวารทั้ง ๕ อันเป็นอภิวรรณ คือ เป็นสิ่งน่าใคร่ น่าปรารถนา

- ตาเห็นรูป เช่น เห็นรูปกายหญิง เห็นสิ่งของสวยงาม
- หูได้ยินเสียงเช่น ได้ยินเสียงเพลง ได้ยินเสียงผู้หญิง
- จมูกได้กลิ่น เช่น ได้กลิ่นหอมอาหาร ได้กลิ่นน้ำหอม

³วิกิพีเดีย, “ตัณหา”, ๑ สิงหาคม ๒๕๕๕, <<https://th.wikipedia.org/wiki/>>(๕ สิงหาคม ๒๕๖๑).

⁴ส.ส.๒๔/๑๘๒-๑๘๓/๒๑๒.

⁵ส.ม.หา. ๓๐/๓๒๙-๓๓๐/๑๗๐.

⁶พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๘), หน้า ๘๖.

-ล้นรับรส เช่น ชิมรู้รสหวาน ชิมรู้รสเค็ม

- กายจับต้องสัมผัส เช่น สัมผัสรู้ร้อน สัมผัสรู้เย็น^๗

๒) ภาวตัณหา คือ ความทะยานอยากในภพ ความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้ความอยากทางจิตใจ เมื่อได้สิ่งนั้นมาแล้วไม่ต้องการให้มันเปลี่ยนแปลงอยากคงอยู่ตลอดไป ความใคร่อยากที่ประกอบด้วย ภาวทิวฏฐิ หรือสัสสตทิวฏฐิ

๓) วิภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในวิภพ ความอยากในความพรากพันไปแห่งตัวตน ความไม่อยากทางจิต ความอยากดับสูญความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา อยากทำลาย ความใคร่อยากที่ประกอบด้วย วิภวทิวฏฐิ หรืออจุจเนททิวฏฐิ

จากสัมมาทิวฏฐิสูตฺร ตัณหาวาระ “ตัณหา มี ๖ หมู่ คือ รูปตัณหา ความทะยานอยากในรูป สัททตัณหา ความทะยานอยากในเสียง คันธตัณหา ความทะยานอยากในกลิ่น รสตัณหา ความทะยานอยากในรส โผฏฐัพพะตัณหา ความทะยานอยากในโผฏฐัพพะ อัมมตัณหา ความทะยานอยากในธรรม เพราะเวทนาเกิด ตัณหาจึงเกิด เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ มรรคมืองค์ ๘ คือ สัมมาทิวฏฐิ ฯลฯ นี้แล เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งตัณหา”^๘ กล่าวได้ว่าตัณหาทุกประเภท คือ ความทะยานอยากที่เกิดทางอายตนะทั้งหก ดังนี้

๑) รูปตัณหา คือ อยากได้รูป (ที่มองเห็นด้วยตา)

๒) สัททตัณหา คือ อยากได้เสียง (ที่ได้ยินด้วยหู)

๓) คันธตัณหา คือ อยากได้กลิ่น (ที่ได้กลิ่นด้วยจมูก)

๔) รสตัณหา คือ อยากได้รส (ที่ได้รสด้วยลิ้น)

๕) โผฏฐัพพะตัณหา คือ อยากได้โผฏฐัพพะ (ความรู้สึกลงกายสัมผัส)

๖) อัมมตัณหา คือ อยากในธรรมารมณ์ (สิ่งที่ใจนึกคิด)

๔. ความเกิดขึ้นของตัณหาเป็นความทุกข์

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ใน ตัณหาสูตร ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่แห่งทุกข์ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นตั้งอยู่ความปรากฏแห่งรูปตัณหา...แห่งสัททตัณหา...แห่งคันธตัณหา...แห่งรสตัณหา...แห่งโผฏฐัพพะตัณหา...แห่งอัมมตัณหาเป็นความเกิดขึ้นตั้งอยู่แห่งทุกข์เป็นความตั้งอยู่แห่งโรคเป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ”^๙ นั่นคือ ความทุกข์ เกิดจากตัณหาทั้งหลาย

นอกจากนี้ ตัณหา ยังให้เกิดการประพัตติ ๓ ทาง ดังนี้

^๗รวมสารสุขภาพกายจิต, “ตัณหา ๓ อย่าง”, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕, <thaihealthlife.com> (๕ สิงหาคม ๒๕๖๑).

^๘ม.ม. ๑๗/๑๒๑/๔๓๔.

^๙ส.ข. ๒๗/๔๙๓/๕๒๐.

๑) ทางกาย ๒ อย่าง คือ

- ทำให้เกิดการขโมยทรัพย์ผู้อื่น
- ทำให้ล่วงผิดในกามกับหญิงอื่นหรือชายอื่น

๒) ทางวาจา ๓ อย่าง คือ

- ทำให้พูดความเท็จ
- ทำให้พูดเบียดเบียน หรือยุแหย่ผู้อื่นเพราะความอิจฉา
- ทำให้พูดไม่มีสาระ ไม่มีคำที่น่าเชื่อถือได้

๓) ทางใจ ๒ อย่าง คือ

- ทำให้ยินดีในความทุกข์ของผู้อื่น
- ทำให้รู้ผิด เข้าใจผิด ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

๕. ความดับของตัณหาเป็นความดับทุกข์

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ใน ตัณหาสูตร ว่าด้วยความดับไปแห่งทุกข์ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลายก็ความดับโดยไม่เหลือความสงบระงับความดับสูญแห่งรูปตัณหา...แห่งสัททตัณหา...แห่งคันธตัณหา...แห่งรสตัณหา...แห่งโณภูมิตัณหา...แห่งสัมผัสตัณหาเป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นความสงบระงับแห่งโรคเป็นความดับสูญแห่งขราและมรณะ”^{๑๐} นั่นคือ ความดับทุกข์ เกิดจากตัณหาทั้งหลายดับลงโดยไม่มีส่วนเหลือ

เมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้หมดกิเลสอาสวะทั้งปวงที่ได้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา แคว้นมคธ ทรงเปล่งอุทาน ด้วยความเบิกบานพระทัย “พระพุทธองค์ทรงแสดงความยินดีที่ได้รู้ตัณหา และสามารถดับตัณหา ซึ่งเป็นตัวการผลักดันให้พระองค์ต้องเวียนว่ายตายเกิด และประสบความทุกข์ทั้งกายและใจดุจเดียวกับสรรพสัตว์ทั้งหลาย”^{๑๑}

๖. กระบวนการเกิดขึ้นและการดับของตัณหา

ในพุทธอุทานคาถาที่ ๑-๓ กล่าวถึง หลักปฏิจจสมุปบาทแสดงตัณหาเกิดจากเวทนาเป็นปัจจัย โดยมีอวิชชาเป็นมูลราก ดังนี้

ปฏิจจสมุปบาท อนุโลม	
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย	จึงมีสังขาร
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	จึงมีวิญญูณ
เพราะวิญญูณเป็นปัจจัย	จึงมีนามรูป
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	จึงมีสฬายตนะ
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	จึงมีผัสสะ
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	จึงมีเวทนา

¹⁰ ส.ข. ๒๗/๔๙๔/๕๒๐.

¹¹ พระพรหมบัณฑิต, พระไตรปิฎกฉบับสากล : วิถีธรรมจากพุทธปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๑๘.

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา
 เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
 เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
 เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ
 เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรามรณะโสกะปริเทวะทุกข์โหม่นัส
 อุปายาสเป็นอันว่ากองทุกข์ทั้งมวลนั้นย่อมเกิด

ปฏิจจสมุปบาท ปฏิโลม
 อนึ่งเพราะอริขชานัน्हละดับโดยไม่เหลือด้วยมรรคคือ วิราคะสังขารจึงดับ
 เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ
 เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ
 เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ
 เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ
 เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
 เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ
 เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ
 เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
 เพราะภพดับ ชาติจึงดับ
 เพราะชาติดับ ชรามรณะโสกะปริเทวะทุกข์โหม่นัสอุปายาส
 จึงดับ เป็นอันว่ากองทุกข์ทั้งมวลนั้นย่อมดับ^{๑๒}

๗. หนทางปฏิบัติเพื่อความดับของตัณหา

ในตัณหาสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า ความทุกข์ทั้งหลาย ได้แก่ ความทุกข์จากความเป็นโรค ความชราและความตาย เกิดจากตัณหาทั้งหลาย

จากสัมมาทิฏฐิสูตร ในตัณหาวาระ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า เพราะเวทนาเกิด ตัณหาจึงเกิด เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ และทรงแสดงถึง หนทางปฏิบัติเพื่อความดับแห่งตัณหา คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ และในทศยัตถตัณหาสูตร ยังได้ขยายความไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตัณหานี้ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไปเพื่อละตัณหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิและสัมมาสมาธิอันกำจัดราคะกำจัดโทสะกำจัดโมหะเป็นที่สุดอันหยั่งลงสู่อมตะมีอมตะเป็นเบื้องหน้ามีอมตะเป็นที่สุดอันน้อมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน”^{๑๓}

๘. อธิบายตีความ “ตัณหา” ด้วยหลักเทศนาหาระ

¹²วิ.มहा. ๔/๒-๓/๓-๖.

¹³ส.มहा.๓๐/๓๓๑-๓๓๒/๑๗๐-๑๗๑.

๘.๑ เทศนาหาระ

เทศนาหาระ คือ หลักการที่พระธรรมกถึกใช้เป็นเครื่องมืออธิบายอรรถแห่งพระสูตร กล่าวคือ พระไตรปิฎก^{๑๔}

เทศนาหาระ คือ หลักการอธิบายบาลีพุทธพจน์ โดยการจำแนกเนื้อหาของเทศนา เป็น ๖ ประการ ดังนี้ คือ ๑) อัสสาหะ ๒) อาทีนวะ ๓) นิสสรณะ ๔) ผละ ๕) อุปายะ ๖) อาณัตติ ดังนี้

๑) อัสสาหะ คือ สิ่งที่น่าพึงพอใจ นำยินดี องค์ธรรมได้แก่ กายิกสุขเวทนา เจตสิกโสมนัสเวทนา และ อิกุฐารมณฺ์,อีกนัยหนึ่ง คือ สิ่งที่เป็นเหตุให้พึงพอใจ องค์ธรรมได้แก่ ตัณหา วิปลาส

๒) อาทีนวะ คือ สิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ สิ่งที่ไม่นำยินดี องค์ธรรมได้แก่ กายิกทุกขเวทนา เจตสิกโทมนัสเวทนา และเตฎุมกสังขาร (ได้แก่ ขันธ์ ๕)

๓) นิสสรณะ คือ ธรรมที่เป็นเหตุให้พ้นจากวิญญูะทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคอีกนัยหนึ่งคือ ธรรมที่พ้นจากวิญญูทุกข์โดยสภาพ ได้แก่ พระนิพพาน

๔) ผละ คือ ผลในชาติปัจจุบัน ผลในโลกหน้า ได้แก่ สุตมยปัญญา อตถเวทะ (เข้าใจอรรถ) ฐัมมเวทะ (เข้าใจธรรม)ภวสมบัตติ โภคสมบัตติ เป็นต้น

๕) อุปายะ คือ วิธีการ หรือแนวทางในการบรรลุมรรคผล องค์ธรรมได้แก่ ปุพพภาคปฏิบัติ หมายถึง เหตุใกล้ของอริยมรรค

๖) อาณัตติ คือ การแนะนำ การเชิญชวน องค์ธรรมได้แก่ วิธาน (การแนะนำเป็นคำพูด)^{๑๕}

๘.๒ อธิบายตีความ “ตัณหา” ด้วยหลักเทศนาหาระ

- อัสสาหะและอาทีนวะ

ภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในภพ ความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้ อยากเป็น ความอยากทางจิตใจ เมื่อได้สิ่งนั้นมาแล้ว ไม่ต้องการให้มันเปลี่ยนแปลงอยากคงอยู่ตลอดไป)

วิภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในวิภพ ความอยากในความพรากพันไปแห่งตัวตน ความไม่ยอมอยากทางจิต ความอยากดับสูญ ความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา

ความทะยานอยากในภพ คือ อยากเป็นนั่น อยากเป็นนี่

ความทะยานอยากในวิภพ คือ อยากไม่เป็นนั่น อยากไม่เป็นนี่

ในความปรารถนามี ๒ ประการ คือ ความปรารถนาที่เป็นกุศล (ไม่มีโทษ) ๑ และความปรารถนาที่เป็นอกุศล (มีโทษ) ๑ ดังนี้

¹⁴จํารูญ ธรรมดา, *กระบวนการตีความพระพุทธรพจน์ตามแนวของคัมภีร์เนตติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓,(กรุงเทพมหานคร : หจก. ประยูรสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

¹⁵จํารูญ ธรรมดา, *กระบวนการตีความพระพุทธรพจน์ตามแนวของคัมภีร์เนตติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓,(กรุงเทพมหานคร : หจก. ประยูรสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑-๑๓.

๑)ความปรารถนาที่เป็นกุศล เป็นความปรารถนาซึ่งเป็นเหตุละอกุศล ทำให้บรรลุนิพพาน (เป็นคุณ ไม่มีโทษ) เป็นโสมนัสเวทนาที่ประกอบในกุศลจิต และเป็นอธิฏฐารมณ ซึ่งเป็นการมณของมหากุศลจิต (สิ่งที่น่ายินดี) ดังนั้น ความปรารถนาที่เป็นกุศล จึงจัดเป็น อัสนาทะ ในฐานะเป็นสิ่งที่น่ายินดี

๒)ความปรารถนาที่เป็นอกุศล ย่อมยังเหล่าสัตว์ (ผู้ยังมีตัณหา) ต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏฏ์ (มีโทษ) เป็นโทมนัสเวทนาที่ประกอบในอกุศลจิต และเป็นอนิฏฐารมณ (สิ่งที่ไม่น่ายินดี) ดังนั้น ความปรารถนาที่เป็นอกุศล จึงจัดเป็น อาทีนวะ ในฐานะเป็นสิ่งที่ไม่น่ายินดี

- นิสสรณะและอุปายะ

โสมนัสเวทนา ประกอบอยู่ในความปรารถนาที่เป็นกุศล ความปรารถนาที่เป็นกุศล คือ ความปรารถนาที่ผู้ปรารถนาอริยผลว่า เราจักกระทำให้แจ้งบรรลุดรรชนีสงบ (อริยผล) ซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลายกระทำให้แจ้งบรรลุดอยู่ ส่วนโทมนัสเวทนา อันเป็นสิ่งที่ไม่น่ายินดี จึงเป็นที่อาศัยเพื่อออกจากกาม ความปรารถนาในอริยผลนี้จึงเป็นกุศล (มีเจตวิมุตติอันคล้ายกำหนดเป็นอารมณ์ หรือมีปัญหาวิมุตติอันคล้ายอวิชชาเป็นอารมณ์) ดังในพุทธพจน์ ปฐมโยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร ว่า

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์๘ย่อมเจริญสัมมาทิฐิอาศัยวิเวกอาศัยวิราคะอาศัยนิโรธน้อมไปในการสละ...ย่อมเจริญสัมมาสมาธิอาศัยวิเวกอาศัยวิราคะอาศัยนิโรธน้อมไปในการสละ...ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์๘^{๑๖}

ในพุทธัตถมหาสูตร ยังได้ขยายความไว้ว่า ภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์๘เพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไปเพื่อละตัณหาอันน้อมไปสู่นิพพาน

นี่จึงเป็นการปฏิบัติของผู้ปรารถนาอริยผลโดยการ โยนิโสมนสิการ คือ “การกระทำไว้ในใจ หรือ การใส่ใจโดยอุบายแยบคาย”^{๑๗} จึงจัดเป็น อุปายะ ในฐานะเป็นเหตุใกล้ให้เข้าถึงพระนิพพานส่วนอริยมรรคและพระนิพพาน จัดเป็น นิสสรณะ ในฐานะเป็นธรรมที่เป็นเหตุให้พ้นจากวิภูฏทุกข์ และเป็นธรรมที่พ้นจากวิภูฏทุกข์โดยสภาพ ตามลำดับ

- ผลและอาณัติ

ปัญญาในธรรมนั้น รวมเข้าในญาณคือความหยั่งรู้ในอริยสัจ ๔ อันได้แก่ ทุกข์ทุกสมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์)ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา(หนทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) ได้แสดงทุกข์มาแล้วได้แสดงทุกขสมุทัยเหตุเกิดทุกข์มาแล้ว ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่าต้นเหตุคือความดิ้นรนทะยานอยากเป็นทุกขสมุทัยเหตุให้เกิดทุกข์ต้นทวนั้น มีคุณลักษณะเป็นไปเพื่อภพชาติใหม่ หรือเป็นไปเพื่อภพคือความเป็นใหม่เป็นไปกับด้วยนั่นก็คือความเพล็นราคะคือความติดใจยินดีมีความเพล็ดเพล็นยิ่งขึ้นในอารมณ์นั้น ๆ หรือในสิ่งนั้น ๆ พระพุทธเจ้ายังได้

¹⁶ ส.ม.ท.๓๐/๑๓๗/๗๓.

¹⁷ ธงชัย แสงรัตน์, โยนิโสมนสิการ, (กรุงเทพมหานคร : สาละพิมพ์การ, ๒๕๖๐), หน้า ๓.

ตรัสจำแนกตัณหาออกเป็น ๓ คือกามตัณหา(ตัณหาในกาม)ภวตัณหา(ตัณหาในภาวะหรือภพ)วิภวตัณหา(ตัณหาในวิภาวะหรือวิภพ) นี่จึงเป็นปัญญาของผู้ได้สดับพระธรรม คือ ญาณจัดเป็น ผละ ในฐานะเป็นสุตมยปัญญา

ในทศยัตถสสูตร กล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลายควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้เพื่อความสิ้นไปเพื่อละตัณหา” นี่จึงเป็นพุทธพจน์ที่กล่าว แนะนำ เชิญชวน ให้สาวกปฏิบัติตามคำสอนจัดเป็น อาณัติ ในฐานะวิธาน (การแนะนำเป็นคำพูด)

๙. สรุป

ตัณหา ราคะ โลภะนั้น เกิดขึ้นจากความกำหนดในจิตใจที่มาจากอำนาจแห่งความทะยานอยาก และความพอใจ หรือยินดีในอารมณ์นั้น ๆ ผู้ที่เกิดตัณหาแล้วย่อมหลงมัวเมาในกามคุณ ๕ ได้แก่ รูป เสียง เป็นต้นตามที่ตนได้สัมผัสอย่างขาดสติ ไม่ประกอบด้วยปัญญา และย่อมนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ และต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความปรากฏแห่งตัณหาจึงเป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ทั้งหมดอย่างแท้จริง เมื่อความดับแห่งตัณหาเมื่อเป็นความดับแห่งทุกข์ทั้งหมดด้วย เพราะด้วยเหตุปัจจัยให้เกิดตัณหาดับไป หมดไป สิ้นไป ชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น อันเป็นกองทุกข์ทั้งหมด จึงดับสิ้นไป

ตามหลักพระพุทธศาสนา วิธีกำจัดตัณหา คือ ปฏิบัติตามหนทางแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

ดังนั้น ด้วยเทศนาหาระ ๖ ประการ ที่ใช้เป็นหลักการอธิบายตีความพุทธพจน์คำว่า “ตัณหา” ได้อย่างตรงประเด็น เห็นองค์ธรรม ผู้เข้าใจและลงมือปฏิบัติ ย่อมทำให้สามารถบรรลุพุทธประสงค์ตามคำสอน อันได้แก่ความดับทุกข์ทั้งปวง คือ พระนิพพาน

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, มูลนิธิ. (๒๕๕๙). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย*.

(พิมพ์ครั้งที่ ๑๒). เล่มที่ ๔, ๑๗, ๒๔, ๒๗, ๓๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระพรหมบัณฑิต. (๒๕๖๑). *พระไตรปิฎกฉบับสากล : วิถีธรรมจากพุทธปัญญา*. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๕๘). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ ๓๐). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

กীরติ บุญเจือ. (๒๕๔๙). *อรรถปริวรรต คู่เวรคู่กรรม ปรัชญาหลังนวยุค*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จำรูญ ธรรมดา. (๒๕๕๕). *กระบวนการตีความพระพุทธรูปตามแนวของคัมภีร์เนตติ*. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร : หจก. ประยูรสาส์นการพิมพ์.

ธงชัย แสงรัตน์. (๒๕๖๐). *โยนิโสมนสิการ*. กรุงเทพมหานคร : สาละพิมพ์การ.

๒. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

<https://th.wikipedia.org/wiki/ต้นหา>. สืบค้นข้อมูลเมื่อ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

thaihealthlife.com > สุขภาพจิต/ศาสนา > ต้นหา ๓ อย่าง. สืบค้นข้อมูลเมื่อ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.